

G. KOMORÓCZY EMŐKE

„Mindig szem előtt vagyok. Kegyelemnek hosszúra engedett pórázán”

HATÁR GYŐZŐ: KÖPÖNYEG SORS

A Julianosz Aposztatáról szóló regény – a szerző megjelölése szerint – nem történelem, hanem fantáziajáték a történelemmel. Bár megírásához átbúvárkodta jeles történészek, vallástörténészek idevágó munkáit (erről tanúskodik *Epilegomenája*, valamint a szereplő személyek historiólag pontos számbavétele, a bőséges forrásmunkajegyzék s az alapos jegyzetapparátus, amellyel a szöveget kísérikiegészíti), nemkülönben a hellén hitmegújító kétévi uralkodásának dicsőségét megörökítő irodalmi alkotásokat (I. Medici, Ibsen drámáit, Alfred de Vigny, Merezkovszkij, Gore Vidal regényeit), úgy érezte: bőven van személyes hozzátenivalója a témához. Hiszen a keresztény egyház által aposztatának, hitehagyónak bélyegzett Julianosz Határ Győző felfogásában a történelem egyik legrokonszenvesebb figurája, minden szuverén „szabadgondolkodó” prototípusa, aki az államegyház terrorisztikus közegében is képes volt megőrizni szellemi autonómiáját. Vonásaiba az író kissé saját önarcképét is beleálmódta, sorsában a XX. századi magyar értelmiség drámáját is érzékeltette. Nem véletlen, hogy már Kosztolányit is izgatta ez a téma, s bécsi éveit a háttérkutatásoknak szentelte; végül persze ő mégsem az eretneksorsról, hanem a véres kezű diktátorról, Néróról írt regényt. Határ Győző viszont – más történelmi korszak, társadalmi szituáció szülte lévén – az „eretnek” szellemi arculata izgatta elsősorban, hiszen a század második felében minden szuverén gondolkodású ember az eretnekség bélyegét viselte homlokán. Ő tehát főként arra volt kíváncsi, hogyan fejleszthette ki önmagában hőse a benső ellenállást a terrorisztikus társadalmi viszonyokkal szemben. Épp ezért szánta művét lélekrajzi (s nem történelmi!) regénynek. Önmagát szerényen csak „epitomátornak” nevezi („Julianosz volt a Sátán – én lejedző szemfülese” – írja *Ajánlásában*); afféle „médiumnak”, aki „a Nagyságos Elköltözöttek Lelkei” éteri beszélgetéséből szűrte ki bölcsességét.

Ennek ellenére – vagy éppen ezért – a regénynek többféle olvasata is lehetséges. Felfoghatjuk mint hiteles történelmi tablót a IV. század vallási villongásairól, Nagy Konstantin és utódai koráról, háttérben a roppant méretű roxolán rabszolgáladással (amely végeredményében a „Pál-vallás” terjedését segítette elő). De még inkább tekinthetjük a pogány szellemiséget megdicsőítő bölceleti műnek, amely a szellem szabadságát veszi védelmébe a mindenkori „államegyházal”, valamint az erőszakos „térítőparancsal” szemben. Hiszen Julianosz Aposztata egy olyan bonyolult történelmi helyzet hőse, amelynek legfőbb pikantériája az, hogy maga a korabeli uralkodó államvallás – az arianizmus – is eretnekséggé nyilvánítatik a későbbiekben. Tehát ő egy eretnek vallással szemben eretnek, ugyanakkor az ősi szent tradícióhoz, az olümposziak kultuszához hűséges, amelynek a III–IV. században még reális esélye volt a fennmaradásra. A korabeli egyházatyák közt dúló heves viták a „szentháromságtan” értelmezéséről visszataszítóan hatottak Julianoszra (e vitákat örökíti meg Madách félelmetes erővel a *Tragédia* Konstantinápoly-jelenetében!), s még inkább elborzasztotta II. Konstantius császár erőszakossága, aki a ravaszul kiépített besúgóhálózatra támaszkodva próbálta az ariánus hitet az egész Kelet-római Birodalomban elterjeszteni.

Határ Győzőt tehát elsősorban az a probléma izgatja: hogyan hengerelte le az ősi hitet őrzőket az ariánus hatalmi politikát kiszolgáló értelmiség (értsd: a „marxióta” neofiták hogyan érvényesíthették uralmukat a szellemi tradícióban felnövekedett autonóm értelmiséggel szemben), s hogyan kellett a szuverenitásukhoz ragaszkodóknak szorongatásai közepette egyfajta „modus vivendit” kialakítaniuk, viselvén az eretnekség bélyegét mint rájuk nőtt „köpönyeget”. A háttérben természetesen a diktatúrák működési mechanizmusa is kirajzolódik: az államegyház könyörtelen hitbuzgósággal űzőbe vesz mindenkit, aki a térítőparancsnak ellenszegül. Az író, akinek bőven kijutott mind a fasiszta, mind a bolsevista diktatúra szellemcsonkító erőszakosságából (hiszen 1943-ban éppúgy fegyházza

ítélték, mint 1950-ben!), ellenszenvvel mutatja be az államérdekeket kiszolgáló értelmiséget, s minden rokonszenve azoké, akiknek szíve „nem eladó”! Számukra persze nincs más megoldás, mint a „köpönyeg sors” vállalása: mimikrit kell ölteniök, ha életben akarnak maradni. „A császári bölcső aranykelepécéjén” ringatott Flavius-ivadék tisztában van vele: bárki más forgathatja a felvett köpönyegét aszerint, honnan-merről fú a szél; neki azonban ezt nem lehet: köpönyege, akár a teknőc hátán a szarupáncél, hozzánőtt örökre. „Sorsod köpönyegéből nem szabadulsz, hacsak nem bőröddel-húsoddal, miként a jól nyúzó hóhér a gonoszmívelőt kiszabadítja belőle a perzsáknál.” Ugyanakkor tudja: a ráaggatott köpönyeggel mégsem szabad összefornia, mert az Nessus-ing rajta – „lángra lobban, s benneégek nyomorultul, mint a kentaur”.

A császárfi sorsában tehát azt érzékelteti az író, hogy mindannyian élethelyzetünk foglyai vagyunk. A császári Udvar légkörét megidézve a bizánci társadalmi struktúra lényegét mutatja fel: itt mindenki álarcot ölt, hiszen még az egymás közötti érintkezést is beárnyékolja a retorziók veszélye (besűgás, árulás bárholonnan fenyegethet!). Az államegyház gondosan elszigeteli az eretnekeket és hitehagyókat a hithű-rajongó-együgyű nyájtól, nehogy megmételtyezzék azt. Az udvaroncok etikettje az alázatosságnak és képmutatásnak olyan torz kevercse, amelybe még csak árnyalata sem vegyülhet a személyiség autonómiájának. A hajbókoló udvaroncok szemében az Uralkodásra Teremtett Autokrator maga a Szótér, „akire a megváltásra éhes és gabonaosztásra esengő világ vár”. Az Udvar Fogadó Csarnokaiban hódolók serege lesi minden szavát, parancsát, s a Személye előtti Felvonulásra Felkészülők csakis a Szent Összjáték Rendjében járulhatnak elé főhajtással, miközben pisszenniük sem szabad.

*

A regény 1984 novembere és 1985 márciusa között íródott; még ez évben meg is jelent Londonban az Aurora Ezoteria sorozatban. A hazai nyilvánosság elé azonban csak az 1997-es könyvhéten került, az Életünk Kiadó reprezentatív kiadványaként, Feszt László grafikusművész elegáns, a témához illően „absztrakt” borítójával. Aktualitásából mit sem veszített az eltelt bő évtized alatt: az államegyház struktúrájának újraképződése ma ismét reális fenyegetés, s az „egyedül üdvözítő” vallás, a marxizmus még mindig hódít utópisztikus „megváltás”-tanával.

A regényidő Nagy Konstantin – a „holtában keresztelt” császár – halálától (337) mintegy másfél évtizedet ölel át, de az előzményekről s az ezután következőkről is értesülünk. A családirtó II. Konstantius ariánus hitben nevelteti a két árva hercegfít: az apjuk meggyilkolásakor még csupán hatéves Julianoszt s a kétannyi idős Gallust. Négy – nagyjából arányos – fejezetben tárulnak fel Julianosz szellemi érlelődésének szakaszai; az *Utrabocsátó* pedig kitekintést kínál további sorsát illetően.

Az I–II. rész (*Az ópalota csillagnézője, A Tizenharmadik Apostol*) az épp csak serdülni kezdő ifjú lelki fejlődését kíséri végig a férfikor küszöbéig, s pszichológiailag mélyen motiváltan mutatja be azt a folyamatot, ahogyan a vallásos lelkületű ifjúban megfogamzik az „eretnekség” csírája, s a pogány bölcselők munkáival megismerkedve mindinkább a szellemi szabadság híve lesz. Bátyjával – ki „nagystílű” életformájával sokkal inkább ellenszegült a nevelői hatásoknak – egyszerre keresztelik meg; mindkettejüket monakhoszi sorsra szánják: előbb szentlecke-felolvasóként, majd felszentelt papként kell(ene) az „egyedül üdvözítő” vallást hirdetniük. Csakhogy a patrícusi vér erősebb bennük: nem mutatnak kellő alázatot az Autokrator iránt. Julianoszban azonban valódi tudásszomj ég, a görög auktorokat s a gnózis szent kötetait tanulmányozza, a neoplatonista tanokkal ismerkedik – s ezeket egyre szebbnek, tökéletesebbnek tartja a zord és kisszerű galileus tanításoknál.

Határ Győző „fondorlatos” írói eszközökkel kalauzol végig bennünket a Kelet-római Birodalom „labirintusán”. Az ifjú Julianosz álmélkodó tekintetével nézünk körül Konsztantinopolisz (Nagy Konstantin által 330-ban a Birodalom fővárosává nyilvánított Bizánc) nevezetességein. Róma, az „örök város” mintájára a Héthalmon kialakított keleti főváros szívében, a Szent Apostolok Templomában – a Flaviusok temetkezési helyén – Hresztosz Tizenkét Apostolának kegyfűlkéje fölött hatalmas kőkoporsóban nyugszik a „holtában keresztelt” Nagyapa; s a széles Forumon, a Colosseum trónemelvényes kőpáholya szomszédságában magasodik fel óriás bronzalakja az Örökkévaló Apollón

képébe bújtatva: jobbában az országalma, baljában a földkerekség bronzkorongja, s annak közepén az Igaz Kereszt egy szilánkja, mintegy a Napisten-kultusz s a kereszténység egyesítésének szimbólumaként. Miközben Julianoszunk a pogány szellemiség eme pompázatos maradványaiban gyönyörködik, s az ősi auktorokból hatalmas magánkönyvtárat állít össze, egyre jobban megerősödik benne a felismerés: mennyivel ragyogóbbak, élőbbek a fényességes Olümposz lakói, a győzhetetlen Napisten, phoiboszi Apollón, mint a hebreus pogányok egy-istene! Csakhogy ezután még inkább ügyelnie kell arra, hogy el ne szólja magát, le ne vesse galileus köpönyegét – ha kedves az élete! Egyre jobban viszolyog az ősi hellén szertartások „átkeresztelésétől”, s egy ízben rosszul lesz az ájtatos körmenet láttán. Esméletét vesztvén, valóságosan átél egy „kishalált”: ariánus fele lassan szertefoszlik, s ő hellén hitében megerősödve épül fel lázbetegségéből.

Egyre fontosabbnak érzi, hogy minél mélyebben megismerkedjék az univerzális szellemi hagyománnyal. Ebben ismét a „véletlen” játszik kezére: az Udvarnál történő bemutatása után Nikomedeiába küldik „felgyógyulásra”. Valójában száműzik, s megfigyelés alatt tartják, mert félelmetes, családirtó nagybátyja távol akarja tudni magától az immár felnövekedett – ezért veszedelmes – hercegfiket.

*

Amennyiben „nevelődési” regénynek tekintjük a Julianosz ifjúságát, úgy a Nikomedeiában töltött esztendő a nevelődési folyamat befejező szakaszaként értelmezhetjük. A regénynek mintegy fele erről a viszonylag rövid időszakról szól; itt tehát minden apró élménynek hangsúlyos szerep jut. Ekkor formálódik ki végérvényesen hősünk szellemi arculata, a hozzánőtt galileus köpönyeg alatt megérik az eretnekséget bensőleg vállalni kész férfierő: a jövőbeli autokrator elkötelezettsége az ősi hellén szellemiség feltámasztására (III. rész: *Paulosz, a világelámító*; IV. rész: *Szozipátra rabságában*).

Julianosz csakhamar megszereti a mintegy félezer esztendő kis világvárost (Diocletianus császár egykori fővárosát), amelyben még elevenen él az attikai szellem, s kiterjedésre Antiochiával, pompára Alexandriával vetekszik. Természetesen itt is megfigyelés alatt áll: az Udvar Nikagorasz segédretort rendelte mellé, csakhogy a kis, hajlott hátú öreg – ismervén a hajdani „családfa-visszámetszés” történetét – mindenben igyekezett csillagtűz-tekintetű védenecé kedvében járni. Segédletével a hercegfő a gazdag könyvtárban mohón búvárkodott a gnózis titkos tekercsei között, a Bölcsélet Élő Vizében lubickolt, olykor-olykor izgatottan fel-felkiáltva: „Mi felmérhetetlen magasságban lebeg Tarsoszi Pál valláskoholmánya felett Plotinoszunk Igaz Theurgiája!” Mindeközben természetesen kötelességeinek is eleget tett: rendszeresen tartotta imafelolvasásait a Szent Agathoniké vértanúnőről elnevezett templomocskában s más bazilikákban; sőt maga is templomot készült emelni a Harminc Protomártír emlékére. Tehát már megszokta a kettős életet. Barátja, Licinius Valerianus herceg beavatja a Latin Villa titkába – ez az attikaiak titkos találkozóhelye, ahol a bölcs és Istentől megáldott életű Szozipátra Úrnő védnöksége alatt a Mithrász-kultusz hívei tartják összejöveteleiket. Ide bejáratos Libanosz is, az Udvarból száműzött nagy filozófus, aki a Szent Ősi Tanokról tart előadásokat, amelyek hallgatásától Julianoszt már Konstantinopolisban eltiltották. Csakhogy hercegünk most már elszánta magát saját belső útjának végigjárására. Boldog, amikor a Latin Villából végre meghívás érkezik, s eljut hozzá Libanosz titkos üzenete is: „A csillagok forgatják a kockákat. Bíznađ Uranoszra.”

A regény legszínesebb, leglíraibb fejezetei éppen a Latin Villa titkaihoz kapcsolódnak. Szozipátra Úrnő a kaldeus tudományok, a számtudományok, a csillagigézés és jövőbe látás Mestere, maga is a Megváltó Istenekkel lényrokon, akit a Dicsőültek Seregéből való tanítómesterei: Helianosz, Kriszkosz ősz-öreg kaldeus vándorok oktattak a Szent Tudásra. Hősünk saját jövőjére kíváncsian lép be a Püthonissza Várocsarnokába, amely mindig tele van gyógyrendelésre várakozókkal, kik boldogok, ha az Úrnő köntöse szegélyét csokolhatják. Így Julianoszunk csak a harmadik találkozásakor sikerül a közelébe férkőznie; de néhány látogatás után már mélyen meghitt viszony alakul ki közöttük. Az Úrnő erős szellemi sugárzása teljesen elbódítja, csakhogy az érzéki szerelem nem érhet föl a Püthonissza Szent Személyéhez, aki az Istenek elkötelezettje – így hát a rajongó ifjúnak be kell érnie azzal, hogy a varázslatos Hölgy meghatottan gyermekévé fogadja őt („hiszen valóságos édes gyermekem is

lehetnél”). A csodákat tudó szent Asszony arra is képes, hogy fantomalakját hódolói körében hagyja, valóságos énje pedig Julianossal külön terembe vonulva meghitten társalogjon. Rajongójának egy óhitű hellén varázskövet ajándékoz, hogy azt galileus mártirionjának alapkövébe beépíttesse: „Hátha egyszer fordul a világ szekere”, s a gonoszmívelő mártírok helyett „újra a filozófus-vértanúk édes maradványai kerülnek a kegyesekrényekbe”.

Julianosz egy szép régi romos Artemisz-szentély köveit is megveszi, hogy azokból emelje temploma falát, így őrizvén az ősi Szellemet a „galileus barbárok” ellenében, akik „az Egyetemes Rabszolgázadás szellemét hozták be a Birodalomba”, s értékpusztító rombolásuk nyomán feltartóztathatatlanul kialakul majd a „csőcselékuralom”, megkezdődik „a világtalanság évezrede”.

Az Autokrator – értesülvén a hercegi „tévelygéseiről” – megsokszorozza körülötte a figyelő szemek körét. Gallus pedig, akit az Uralkodó 354-ben társcsászárrá emelt (s ezzel még inkább fogollyá tett), egy gyönyörű, csábító érzékiségű, életrevaló thesszáliai írástudó rableányt küld öccsének ajándékba – Melinoét, a Mandulaszeműt. Látszatra azért, hogy segítségére legyen ügyes-bajos dolgai számon tartásában, valójában azonban vele figyelteti „gyanús” testvére titkos útjait. Melinoe boszorkányos varázshatalommal lopja be magát Julianosz kegyeibe, az lassan-fokozatosan lelke legtitkosabb régióit is feltárja a lány előtt. Bejárja vele a várost és környékét, gyönyörködve a hellén tájakban, természeti és építészeti kincsekben, miközben hosszú szónoklatokat dolgoz ki fejben az újhitű hebreusok ellen. A Mandulaszemű szorgosan feljegyz minden szavát, s titkon Gallushoz továbbítja. Így fonódik lassan-lassan a hurok az ifjú herceg nyaka köré, s valóban csak „csodatévő isteneinek” köszönheti, hogy végül is megmenekül a kelepceből: jó öreg tutora, Mardoniosz, aki gyermekkorától aggódó szeretettel leste mozdulatait, figyelmezteti a rablány árulására. Mint kit ostorcsapás ért, feleszmél Julianosz; kedvencét aláveti az ergaszterionba, a nehéz munkájú rabszolgák közé, s mint verembe esett tigris, töpreng további lépésein, keresvén a „modus vivendit”: „Valahol meg kell találnom a helyem az Areioszi Anyaszentegyház hierarchiájában meg a Szent Palota hatalmi nyüzsgésében, és dehogyis a csúcson: a kettő között. A csúcsra majd, a csúcsra...” – s nem is meri továbbgondolni nagyra törő terveit („talán ha tíz év múlva II. Konstantius legyengül, akkor jön el az én időm...”).

Mindeközben a Zeusz-hívő keresztény roxolán rabszolgák hatalmas méretű zendülést szerveznek Nikomedeiában: az utcák mindenütt eltorlaszolva; de a katonaság már felsorakozott ellenük. Licinius, aki az ergasztulumból megszökteti Melinoét, vele együtt a felkelők között leli halálát, vállalva a boldog mártíromságot.

Az autokratori önkény véget vetett a Latin Villa szabad szellemű összejöveteleinek is, s szétszórta az attikai pártot. Szozipátra Ūrnő szent ihletben, szeme körül lázrózsákkal jövendöli a világegést, tűzözönt, s teljes transzba esve közvetíti a Szent Elköltözöttek Lelkeinek sugallatát Julianosz jövőjére vonatkozóan: „Oroszlán leszel. S légy is! Aminek születtél, légy az! (...) Monakhosz vagy – a bölcselet szolgálatánál becsvágyad ne adja alább.” Majd megtántorodva felsikolt, s térden csúszik az ifjú lábaihoz: „Látom és nem mondhatom! Fantomod mutatja már... de nyelvem ólom. – Isten a tiltója! Fenség! Nem mondhatom tovább...” S hirtelen önkívületi állapotban megemelkedik, a talaj fölött lebeg... Körötte saruszárnyú isteneinek tovalebbenése sejlik. Julianosz a *fenség* titulusra nem is figyel, a jóslatot úgy értelmezi: szerzetesi életre, hosszadalmas önsanyargatásra van ítélve – köpönyege ráégett, s ő benne fullad. „Egy mennyek-háta-mögötti koinobita rendházban”, aggastyánkorban, autokratori gyorsparancsra egy kivégzőosztag fogja elkoncolni. S majd halála után őt is csodatevő Szentként fogják tisztelni egy távoli mártirionban...

Mint egy detektívregényben, úgy feslenek fel végül is a szálak, s válik nyilvánvalóvá: az élet minden mozzanatára kiterjedő „rendőri” felügyelet körbekerítette, s talán most már végérvényesen behatárolja a császárfi életét. Belülről azonban már erősnek érzi magát: a Püthonissza Ellenállhatatlan Istenének ereje, a Tőle kapott Szent Tudás minden bajtól megvédi őt. Hermész Triszmegisztoszhoz fohászodik: „add, ó, add, hogy Te minden napoddal egy-egy rejtelkednek a mélyére lássak, s imígy, időnap forgadozásával megadassék énnékem a 365 ismeretlen Ismeret Mindje, a Mindentudás egésze, a Megismerés.”

Az V. (záró) rész már csak rövid kitekintés a húszéves ifjú lélekállapotára s közelebbi sorsára vonatkozóan (*Az anakhoréta*). Szökésen járta az esztét – de kincses hermájának nyoma veszett: a roxolán csürhe kibelezte, csak egy ANKH füleskereszt maradt ott a földre hullva. Intő jelnek érzi:

„kereszténykedned kell, míg élsz!... Uranosz csillagainak rendreutasítása. Hogy pályámról le nem térhetek...” Elássa hát talizmánygyűjteményét, külön elrejtve a Szozipátrától kapott Abraxasz-követ; s annak rendje-módja szerint előkészül mártirionja felszentelésére. A nevezetes napon szerzetesi szőrcsuhában, áhítatosan szemlesütve mondja szentelő imáját a Harminc Protomártír – Hresztosz félelmet nem ismerő atlétái – tiszteletére, kik „szívnek keménységével, száznak szent énekével, hóhérra áldásmondással meneteltek a boldogságos halál örömkapujába”. Mindeközben pedig *belül* szorongva állapítja meg: „az én játszmám véget ért”; „mauszoleiomom boltozata miként síri bolt, úgy borul fölém”. Minden jel arra mutat: elkezdődött Hélios-Mithrász teljes napfogyatkozása...

A regény végén egy nyúlfarknyi *Útrabocsátó*, majd az *Epilegomena* felvillantja előttünk a közvetlen ez utáni idők váratlan sorsfordulót. II. Konstantius császár 355-ben – a kivégzett Gallus helyére – Julianoszt nevezi ki társcsászárrá, aki 361-ben a galliai villámhadjárat győzteseként megindul Konsztantinopolisz ellen (miután bálványozó légiói Lutetia Parisiorumban Augustusnak kiáltották ki). De a császár hirtelen halála fölöslegessé teszi az ellenségeskedést, hiszen az – közvetlen utódja nem lévén – végakaratóban unokaöccsére hagyja a trónt. Az új császár már 362-ben türelmi rendeletet bocsát ki; s bár a II. niceai önkumenikus zsinat némiképp korlátozza az ariánusokat, lényegében minden vallásnak egyaránt jogot biztosít. Csakhogy a hatalmat szomjazó Egyháznak ez nem elég: a perzsák ellen hadjáratot vezető császárt 363-ban egy galileus dárda döfi oldalba – legalábbis Libaniosz feljegyzése szerint. S alighogy felravatalozzák, az ariánus Egyház máris aposztatának bélyegzi, így erősíti meg saját uralmát egy időre; mígnem Theodoszusz császár 379-ben hatalomra kerülve, végleg szakít az ariánusokkal. Természetesen már nem a mithraizmus, hanem a „Pál-vallás” védelmében. Az arianizmus utóhullámai még az V. századot is át-átszínezték, de Justinianus császár 523-ban betiltotta, s ezzel búvópatak-létre kényszerítette. Az Olümposz-vallásnak és a Mithrász-kultusznak is sokáig éltek a maradványai – hiszen a II–III. században még Mithrász-Hélios-Apollón volt a Birodalom szoláris védőszentje, aki a Sötétség felett örökké diadalmaskodó Nap-ragyogást szimbolizálta. A későbbiekben a kereszténységgel való kiegyezés már valamiképpen a hanyatlás jele volt: a „rabszolgavallást” könnyebben elsajátította-elfogadta a nép, amelynek az ezoterikus tanokba való beavattatás gyötrelmei nehezére estek. Több vallástörténész szerint a keleti kereszténység körében élő különféle szekták és vallási nézetek készítettek elő a talajt az iszlám XV. századi diadala számára. Konstantinápoly 1453-ban Isztambullá változott, a mohamedánok a Megváltó Hresztoszt Mahomed prófétára cserélték.

Határ Győző azt sejteti: ha annak idején nem az „erőszakosan térítő” kereszténység győz, talán másként is alakulhatott volna az európai történelem. Lehet, hogy nem került volna sor a gyilkos vallásháborúkra, sem pedig a lázadó-lázító egyenlőségizmék térhódítására. Julianosz eszmeifuttatásaiban már előrevetül – mint rémkép – a „sötét középkor” szelleme, sőt a XX. századi „rabszorgalázadások”, a mindent kifosztó, világrabló forradalmak következtében kialakuló „csöcselékuralom” szörnyállama is. Az „egyenlőséget” követelő-hirdető „rabszorgavallás” vedlett át a XX. században ateista államvallássá, amely az autonóm, teremtő szellemiség gúzsba kötésével egy – látszólag! – „igazságosabb”, „az elnyomott osztályok” érdekeit védő, valójában terrorisztikus hatalmi struktúrát szolgáltat ki. Határ Győző több más regényében feltárta már e szörnyállam működését, amelyben „a Hatalom ornamentikájának tartógerendáit” azokból a „hosszú pórázon” tartott szellemi emberekből ácsolták, akik a viszonylagos jólét és látszatszabadság érdekében hajlandók voltak hallgatni az Igazságról. Éppen ezért fordul most figyelme megkülönböztetetten az „eretnek”-sors felé, mert a kereszténység és az annak struktúráját utánzó államegyház égisze alatt a „be-nem-illeszkedőket”, a megalkuvásra képteleneket, az önálló gondolkodáshoz ragaszkodókat mindvégig kegyetlenül üldözték. S a XX. századi diktatúrák működésének alapmodellje mégiscsak a Szent Hivatal (az Inkvizíció) volt. Julianosz rémálma bátyja, Gallus megkínzatójáról csupán előrevetítése mindannak, ami az államegyház kazamatáiban a nem is olyan régmúltban történt: fejedelmi testvére „ordas kincstári rongyokban, félmeztelen” fekszik sötét, föld alatti veremtömlőcében, amely „egyike azon titkos vesztőhelyeknek, hol a per és fellebbezés nélkül eltüntetett nem kívánatos elemek – kirángatva aranyos gönceikből s kisemmizve »személy« voltukból, már kívül az emberi nem és jogon – végőráikat töltik”.

S mégis – legyünk büszkék?! – a Szellem ellenállt, áttörte az államegyház bilincseit; talán épp az eretneksorsot vállaló „kiközösítettek” tartották ébren a Szellem mindenhatóságába vetett hitet.

Csak hogy Julianosz sorsa arra is figyelmeztet bennünket: a hatalomfélők, az államegyházi struktúra fenntartásában érdekeltek bármire készek. Julianosznak mindössze két esztendő telt el engedélyezett az uralkodásra a Történelem (361–363), s utána az államvallás visszaszerezte megrendült tekintélyét és hatalmi pozícióit. Vajon nem valami hasonlóan vagyunk napjainkban is szemtanúi és elszenvedői? A szabad szellemiségnek vajon nem ugyanaz lesz-e most is a sorsa, mint az Olümposz-vallásnak annak idején? Határ Győző valójában nem elsősorban kereszténységellenes, hanem államegyház-ellenes; a szellem szabadságát, a gondolkodás függetlenségét, tágasságát, elfogulatlanságát védi a hatalmi formációkkal szemben, amelyek megkötözik és megfosztják autonóm lényegétől a szellem emberét.

Jó lenne, ha figyelmeznénk intő szavára: a gondolkodás függetlenségét, elfogulatlanságát ne cseréljük föl semmiféle (anyagi, hatalmi) előnyökért. Mert esetleg újra a pártállamiság keretei között találhatjuk magunkat, az „irányított irodalom” (most már gazdasági eszközök által kormányozott) hajóján úszhatunk a tudatosság tengerén egy nem létező, illuzórikus cél felé (a kommunizmus álma a jóléti társadalom álmával-mákonyával cserélődött fel csupán). (*Életünk*, 1997)